

ДМИТРИЙ БИЛЕНКИН
ПРЕДИМСТВОТО НА АНДРЕЙ
СЕГДИН

Превод от руски: Ив. Иванов, 1969

chitanka.info

Работният ден в редакцията на вестника винаги прилича на шахматна партия. Трудно е само да се отгатне предварително, кой ще бъде поредният партньор — жлъчен автор на вечен двигател, светило на науката или млад агроном. Затова състоянието на мигновена готовност бе станало за Андрей Сегдин привично. Можете да разбудите научния журналист посред нощ и той — ако е истински журналист — веднага ще разбере обясненията ви върху конструкцията на комбайна за вадене на цвекло, ще демонстрира познанията си по проблемите на генетичните болести и ще сподели с вас последните новости в областта на астрофизиката. Сегдин беше именно такъв професионалист.

В това утро Андрей още не бе успял да седне зад бюрото си и телефонът иззвъня. Шахматната партия започваше, някой правеше първия ход. Андрей вдигна слушалката и лицето му прие озадачено изражение.

— Да, да, благодаря. Разбира се, ще бъда! А причината все още ли е неизвестна? Не? Гледай ти работа...

Оставяйки слушалката, Андрей събра сутрешните вестници, за да ги прегледа в колата. Съобщенията не бяха радостни. „Нова вълна от земетресения!“, „Земята се пробуди!“, „Къде ще стане следващият трус?“ — черни заглавия за черни новини.

Сега пред съвещанието трябваше да мобилизира паметта си, за да успее в броените минути на пътуването да подреди всичко до последната дреболия.

Преди месец на 27 юни жителите на малкия приволжски градец бяха съборени (седналите — изхвърлени от столовете), от силен тласък. Той бе продължил секунда. Само за секунда земята оживя, разлюля зданията и напълни въздуха с трясъка на счупени стъкла. Щетите бяха незначителни. Но каква буря се вдигна сред сеизмолозите! Излизаше, че целият опит на геофизиката не струваше нищо, щом можеше да стане силно земетресение там, където не трябваше да го има — на Средноруската равнина. Впрочем науката не обича необяснимите явления. Веднага си спомниха как преди двеста милиона години тектонически спокойната Средноруска платформа се бе разпукала, раждайки в родилни гърчове планините, които са известни сега под названието Донецко възвишение и съвсем не правят впечатление на планини.

Хипотезата беше от добра по-добра, но след един ден нов тласък я разби на пух и прах. Този път трепнаха борове на Полесието. Техните върхове няколко минути се люляха в ослепителната синева на лятното небе и целият свят изумено следеше ритмичните движения на пухкавите клончета. Бяха предложени няколко обяснения, изказани с твърде неуверен глас.

По-нататък изненадите следваха една след друга. Земята се разтреперваше ту тук, ту там и никой не знаеше къде и какво ще се случи утре. После необясними земетресения започнаха да стават и в Северна Америка, и в южните части на Канада. А сетне и в Западна Европа. Всичко това беше свършило завчера, в събота, с грандиозен и страшен фойерверк. В пустинния Лабрадор във въздуха излетяха милиарди кубически метра земя, ослепителен стълб от газове се издигна до небето. Вертолетите бързо докараха на местопроизшествието геолози и репортерските микрофони разнесоха по целия свят тяхното озадачено „Хъм!“. В Лабрадор възникна типична „взривна тръба“ — една от онези, в които намират диаманти.

Но по понятни причини за диамантите вече никой не мислеше. Ако до този момент неочакваната активност на планетата плашеше само със своята тайнственост, то сега... Къде ще стане следващият взрив? Какво въобще става с планетата? С нерушимата твърд, към чието спокойствие така е привикнал човекът? За Сегдин бе достатъчно да хвърли поглед на улицата, за да се увери: това безпокои не само него. Но дали ще чуе нещо ново на съвещанието, където любезно го бяха поканили?

Залата беше голяма, импозантна и пълна с народ. От украсения със скулптури таван се усмихваха купидони. Хлопаха седалките на тапицираните с черен дерматин столове. До стените се извисяваха мраморните бюстове на велики учени. Сегдин винаги се удивляваше от чудовищното несъответствие между обстановката и действието. Превзетият стил на екатеринината епоха, казионната мебел на неотдавнашното минало и дръзките идеи, проправящи път към двадесет и първия век се съчетаваха лошо. Но се съчетаваха!

Случваше се Сегдин да преживее тук неприятни минути. Какво може да бъде по-унизително за журналиста от това да разбира само

една дума на всеки три произнесени от трибуната! Той седеше, измъчваше се, наричаше себе си глупак, опитвайки се да стигне до смисъла през дебрите на термини и абстракции. Понякога това му се удаваше, понякога не, но постепенно в него укрепваше увереността, че самият смисъл — даже в твърде сложните неща — е прост и общодостъпен. Иначе не би могло и да бъде, защото науката е преди всичко логика. Логика и още един път логика, а след това всичко останало.

Може би този извод не бе безупречен, но той задоволяваше Сегдин. А да се избави окончателно от „комплекса за малоценност“ му помогна случаят.

Веднъж той преодоля смущението си и попита за нещо своя съсед, който седеше със съсредоточен вид и мърдаше устните си, като че повтаряше чутото.

— Не знам — почти се бе озъбил запитаният. — Някаква безсмислица.

— Вие също не сте физик? — бе се зарадвал Сегдин.

— Аз? Не, аз съм физик.

— Физик? Но нали става дума за...

— Знам. Аз съм оптик. Физик оптик. Сигма полето не е моята специалност. Аз дойдох заради следващия доклад.

„Е щом един физик не може да разбере друг физик, то аз няма от какво да се срамувам!“ — бе помислил Сегдин.

Този път, веднага щом започна обсъждането неговото набито око забеляза рязката нееднородност на аудиторията. Чувствуваше се, че по-малката част великолепно се ориентира в проблемата, вълнува се, спори и изнемогва под бремето на тежката отговорност. В поведението на другите се усещаше неловкост. Те приличаха на неумеещи да плуват хора, които са се озовали по волята на съдбата в група, натоварена да спаси давец се. Между тях Сегдин различи познати атомни физици, астрофизици, химици и разбра каква е работата. За всеки случай бяха поканили тук и онези, които по характера на своите занимания нямаха нищо общо с тектониката, нито изобщо със земните недра. Мраморният лик на Ломоносов, последният от всеобхватните умове, равнодушно гледаше своите последователи, така далеко отишли един от друг в своите търсения, че на докладчиците, ако държаха да

бъдат разбрани, се налагаше да излагат мислите си популярно, на език, чрез който Сегдин говореше за науката на своите читатели.

Наблюденията на Сегдин бяха прекъснати от неочаквана размяна на реплики. Председателят бе отправил към учен, седнал на първия ред, въпрос: „Не се ли проявява тук...“, а запитаният енергично бе отговорил: „не!“. Явно той бе един от „страничните“ специалисти.

Сегдин си потърка челото. Лицето на учения казал „не“ събуди в него сложни асоциации, които ставаха все по-мъгляви и фантастични. Той се мъчеше да разбере неясния глас на предчувствието. Къде, кога и заради какво се бе мярнал пред него по-рано този рязък, птичи профил, уморените очи и трогателният посивял пух по темето.

— Кажете ми — обърна се той към своя съсед, — това не е ли...

— Да, това е Лев Сергеевич Пастухов.

— Специалистът по елементарни частици?

— Същият.

Съдбата направи ход с коня. Сегдин затвори бележника си. На заседанието няма да кажат нищо ново: тази партия завърши наравно. Какво пък, време е да се започне нова партия. Впрочем Сегдин си представяше смътно даже и първия ход. Но той беше изпълнен с желание да постигне своето.

Когато всички станаха, той се промъкна към Пастухов, който раздражено говореше на очилат юноша:

— Денят е изгубен. Напразно изгубен. С какво можем да бъдем полезни тук? С какво?

— Здравейте, Лев Сергеевич — каза Сегдин. — Вашият ден няма да бъде изгубен. Възможно е той да донесе полза на милиони хора.

— Какво имате пред вид? — Пастухов го загледа с удивление.

Именно това бе необходимо на Сегдин. В подобна ситуация главното е да заинтересуваш събеседника си още с първата фраза.

— Аз имам пред вид читателите. Засипаха ни с писма, в които молят да разкажем за вашите опити.

Това беше лъжа, свята лъжа, както смяташе Сегдин.

— Нима сега — Пастухов натърти думата „сега“, — ги интересуват опитите именно на нашия институт?

— Да.

— Немислимо! Не, не, опитите едва са започнати. Рано е да се говори за резултатите.

— Но вие дадохте преди месец интервю на „Спутник“ за създаването на и инсталацията...

— Въпреки това.

„Така, така — помисли Сегдин. — Моят цар е заплашен от мат“.

— Днешният ден все едно е изгубен за вас — решително каза той, давайки да се разбере с целия си вид, че няма да се откачи. Сегдин не беше нахалник, ненавиждаше нахалството, но нямаше друг изход. По душа Пастухов бе мек човек и щеше да се предаде. Затова щеше да помогне и чувството на подсъзнателна вина пред обществото, на което, както показва заседанието, Пастухов не можа да помогне със своите знания.

И действително Пастухов отстъпи. След час те вече влизаха във вестибюла на института.

Пастухов поведе Сегдин по бетонен коридор, който се спускаше все по-ниско и по-ниско, опасвайки подобно на питон нещо скрито в дълбочината на спиралите му. Отначало през тесните прозорцибойници се прецеждаше дневна светлина, след това тя изчезна. Фотоелементите беззвучно разтваряха масивните врати и Сегдин се потопи в тишината на омагьосаното подземие. Той беше попаднал в приказен замък и очакваше среща с окован в бетона зъл дух. Затова не се удиви от буреносния ветреца, който изведнъж повя насреща му. Не знаеше защо, но се нуждаеше от такова настроение. А че диханието на бурята беше просто подухваме на озон, възникващ по време на експеримента — това обяснение можеше да почака.

Сега коридорът приличаше на блиндаж, през стените на който надничаха стъклените очи на перископите. Отвъд бе тъмнината; гъста, мрачна тъмнина. Пастухов щракна включвателя, тъмнината се разпръсна и Сегдин видя злия дух. Той приличаше на хобот, хладно блестящ метален хобот, който неочаквано завършваше с остър клон. Острието бе насочено към прозрачна сфера, в която нямаше нищо. Съвсем нищо, само пустота. Встрани като златото на приказно богатство блестяха медни шини; гъвкави шарнири поддържаха „хобота“ и му придаваха приликата с животно, което, разбира се, никога не е живяло на Земята, но което Сегдин очакваше да срещне.

— Ето, това е Излъчвателят — каза Пастухов.

Магията се разсея. Сега това беше просто инсталация, просто шини, готови да отдадат дявол знае колко волта напрежение, просто

обект на експеримента — издигащата се на подставката сфера, в която бе създадена най-съвършена пустота, съперничаща с междугалактическият вакуум.

— Ние пронизваме вакуума с тънък като игла сноп ро-мезони — каза Пастухов. — За вас вакуумът е просто пустота, а за физиката той...

— Можете да не обяснявате — забеляза Сегдин. — За вас съгласно теорията на Дирак, вакуумът е море от частици с отрицателна енергия. А каква е мощността на снопа мезони, неговата посока, свойства? И какво се получава при опитите?

Пастухов се впусна в обяснение, като се увеличаше все повече и повече. От някакъв момент нататък Сегдин престана да разбира детайлите напълно. Но той внимателно следеше за главното — за него главното — и бе започнал вече нещо да проумява.

— Значи — прекъсна той обясненията, — онези мезонни порои, които се образуват в атмосферата под действието на първичните космически частици, в сравнение с вашия излъчвател са нещо като полъх на ветрец пред порива на ураган?

— Вие съпоставяте величините по необичаен начин. Но по принцип сте прав.

— Това е моят начин на мислене. Той има своите недостатъци, но и своите предимства. И така, как вие поставяте опитите?

Пастухов го отведе в стаята, отдалечена от излъчвателя с начупен от извивки коридор и стени от баритов бетон и олово. В стаята, там където се полагаше да има прозорец, белееше огромен телевизионен екран. Пред него се намираше пултът. Физикът сне една фотография от стената. Сегдин разпозна прозрачната сфера със заключения в нея вакуум. В различни посоки кълбото се пресичаше от иглите на лилави избухвания. Те висяха в кълбото без да се докосват до неговите стени.

— Светене във вакуума? — повдигна вежди Сегдин.

— Представете си, да. Мезонният лъч сам начертава своя път.

— Интересно.

— Обаче не е ново. Къде по-важно е друго — онези частици, които той избива от вакуума. Те...

— Минутка. Сега ме интересува друго. Вие навярно насочвате лъча в различни посоки? Защо?

Пастухов бе донякъде обиден от невниманието, проявено от госта към най-главното, заради което работеха те без да скръстят ръце. „Впрочем, това е отличителната черта на всички журналисти — се успокой той. — На тях им дай външни ефекти“. И скри обидата си.

— Интересуват ни също пространствените свойства на вакуума. Еднородни ли са тези свойства във всички посоки или не.

— Изотропност или анизотропност на вакуума. Ясно. Кажете, кълбото не е ли ориентирано някак относно силовите линии на земното магнитно поле?

„Я гледай ти — не без удивление помисли Пастухов. — Той ми дава да разбера, че с него трябва да се говори по-професионално, въпреки че мисли съвсем не като физик. Пази се скъпи, ще се заблудиш, ако не разчиствам пътя пред тебе. И що за странен маниер на разпитване?“

— Разбира се, сферата е ориентирана относно полюсите. Ето знаците върху снимката. Струва ви се, че лошо се виждат?

Знаците се виждаха отлично. Сегдин обаче не обърна внимание на ехидния въпрос. В това време неговата царица събаряше пешките на противника.

Зад тях се чу шум и в стаята влязоха трима млади хора, твърде симпатични на вид, обаче с твърде самоуверено държане — черта, уви, нередко присъща на тези, чиито талант е съпътствуван от сполуката.

— Лев Сергеевич — обърна се един от тях към Пастухов почтително, но като равен с равен, — подготовката е завършена, време е да продължим експеримента.

— Да, разбира се.

Пастухов помисли, че би трябвало да изпроводят журналиста. А Впрочем нека остане. Вижда се, че е сериозно заинтересуван — как се е вторачил в таблицата на експериментите!

— Включвайте!

Включеният телевизионен екран сега съвсем заприлича на прозорец, отворен към залата на Излъчвателя.

— Давам координатите АГ-90/ТБ-90! — извика един от младите физици.

Излъчвателят се задвижи, електронно-сметачната машина прицели неговия клон точно в посока от горе на долу. Мезонният лъч още нито веднъж не бе пронизвал тази посока.

Непонятно беше, че Сегдин все още не можеше да се откъсне от таблиците, въпреки че би трябвало просто да се залепи за екрана на телевизора. Той се обърна в последния момент, когато Пастухов вече бе посегнал към пусковия бутон.

— Почакайте, един въпрос. Има ли такива инсталации в чужбина?

— Да! — Пастухов вече съвсем бе престанал да разбира странния журналист. — В Америка и Англия. Но те не са толкова съвършени и бяха пуснати в действие по-късно.

— Всичко е ясно — каза Сегдин и вежливо отстрани ръката на Пастухов от пусковия бутон. — Аз бих помолил да отложите експеримента.

Естествено не го разбраха. И първата минута даже не се възмутиха.

— Позволете! — Пастухов разбра най-последно смисъла на казаното. — Какво право имате вие...

— Никакво. Но злият дух може да се изскубне. И на мен не ми се иска да бъда погребан тук заедно с вас.

Физиците отново онемяха от чудовищната наглост на този, който би трябвало почтително да се вслушва във всяка тяхна дума.

— Това вече преминава всички граници — промърмори Пастухов, явно объркан.

— Няма какво, време е да се обясним — каза Сегдин. — Аз имам основания да мисля, че вие — да, вие — можете да прекратите тази неразбория със земетресенията.

— Какви земетресения?! — не разбраха веднага физиците.

— Виждате ли, те стават тогава и само тогава, когато работи вашият Излъчвател. Точно на минутата. И в онези места, където вашият лъч пресича слой Д на мантията. А сега излъчвателят е насочен отвесно и...

Под изучаващия поглед на физика Андрей почувствува онова, което вероятно би могъл да почувствува поставеният под микроскопа вирус, ако той притежаваше способността да чувства.

— Аха! — съобрази нещо Пастухов. — Вие сериозно ли мислите...

— Сериозно. Или вие искате да кажете, че предварително сте изчислили въздействието на мезонния лъч върху веществото в земните

недра?

— Не, разбира се! Като запалите кибритена клечка вие не мислите за самочувствието на съседите! Мезоните се поглъщат от веществото бързо и...

— Но не в тези мащаби. Даже космическите мезони се регистрират на километрова дълбочина. А при вас...

— Така, така, почакайте...

Всички замълчаха. По следата, която бавно и неуверено прокарваше Сегдин, сега препускаше мощната мисъл на учените. На Сегдин му оставаше само смирено да се отстрани и да чака. Или ще му стиснат с благодарност ръката или ще чуе унищожаваш смях.

Минаха няколко минути. След това Пастухов се обърна към Сегдин и го изгледа с уважение.

— Престанете да се правите на глупак. Кой сте вие?

— Някога аз бях изследовател във вашия смисъл на тази дума. Просто смених своето поле на дейност.

Пастухов удовлетворено кимна.

— Така си и мислех. Какво пък, вашата хипотеза е правдоподобна. Мезонният лъч може да премине през земната кора. Той може да влезе във взаимодействие с електронните обвивки на атомите, взаимодействие, което ние пренебрегваме в пресмятанията, защото то не ни интересува. А доколкото електронните обвивки в земните гълбини са деформирани, то... Не, това е крайно любопитно! Какви перспективи за укротяване на земетресенията. С мезонен лъч ние тихичко раздробяваме натрупващата се енергия и... вашата хипотеза трябва да се провери незабавно.

„За укротяване на земетресенията аз и не помислих — призна в душата си Сегдин. — Както и да е, всекиму своето“. На глас той каза:

— Разбира се, трябва да се провери.

Те седнаха да пресмятат. Физиците се сместиха около масата, за да направят място на Сегдин. Всички те деликатно се правеха, че не забелязват безпомощността, с която той прелиства страниците на справочника, натъпкани с математически премъдрости. Сегдин им беше благодарен за това повече отколкото, ако бяха му наговорили куп похвали.

— Е, добре — замислено каза Пастухов, — сега ще поставим решаващия опит. Избрахте ли подходяща пустиня, под която лъчът да

пресича Д-слоят на мантията?

— Готово.

— Включвайте.

И на екрана Сегдин видя как „кльонът“ описа около сферата полудъга, как в кълбото прескочи бледо-лилава мълния. Нямахше нито трясък, нито грохот, дори и да ги имаше бетонът бе заглушил всичко. Сегдин разбра какво още бе заблуждавало физиците. Тишината. Когато е толкова тихо, че се чува диханието, психологически е трудно да си представиш как някъде, на стотици километри оттук, тишината се разкъсва от удара на подземната буря.

— Ндаа... — само каза Пастухов. Той вдигна телефонната слушалка. От вълнение върху челото му избиха капки пот.

— Сеизмичната станция ли е? Спокойно ли е всичко? Какво, ново земетресение? Къде? Кога? Та това е великолепно! Не, не, аз още не съм се побъркал!

Той хвърли слушалката.

— Поздравявам ви. Но на мен ето какво ми е непонятно, скъпи...

— Сегдин. Андрей Ефимович Сегдин.

— Та ето, скъпи Андрей Ефимович. Може би вие ще ми обясните едно нещо. Всичко, което знаехте вие за земетресенията, знаех го и аз. Но в ядрената физика вие сте първолаче! Как така се получи, че вие, а не аз...

— За вас живота е в онова, което вие вършите. Както и за мене. Но има и разлика. За вас в науката най-ярко от всичко свети вашата лампа. А за мене всички лампи светят еднакво. И аз спечелих днешната партия.

— Каква партия? Впрочем не е важно. Още един въпрос. Аз все не мога да си представя как ви се удаде да свържете едното с другото.

— О, не ми приписвайте гениална прозорливост. Там, на съвещанието, аз само си помислих: защо земетресенията нито веднъж не станаха в неделя?

Публикувано в списание „Наука и техника за младежта“, брой
3/1969 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.